

אגדה היום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> כא-כז אדר >> בבא בתרא נו-סב

האבות בקברותיהם

הרקע בגמרא

המשנה עוסקת בדיני צניעות בחצר הפרטית, והגמרא מרחיבה זאת לעיסוק כללי בענייני צניעות.

תרגום וביאור

רבי בנאה היה מציין מערות (כדי שידעו לזהות אותן לענייני טומאה וטהרה).

כשהגיע למערת אברהם, מצא את אליעזר עבד אברהם עומד בפתח. שאל רבי בנאה: מה עושה אברהם? השיב אליעזר: שוכב בחיקה של שרה ומעיינת בראשו (לבדוק אותו מכינים, תולעים וכדומה). אמר לו: לך אמור לו שרבי בנאה עומד בפתח. השיב לו: כנס, אין יצר הרע בעולם זה. נכנס רבי בנאה, הסתכל ויצא.

כשהגיע למערת אדם הראשון, יצאה בת קול ואמרה: הסתכלת באדם הדומה לדיוקני (אברהם), אל תסתכל בדיוקני עצמו (אדם הראשון הנברא בצלם אלוקים).

שאל רבי בנאה: והרי עלי לציין את המערה? השיבה בת הקול: היא כמידת המערה של אברהם.

אמר רבי בנאה: הסתכלתי רק בשני עקביו של אדם, וכל אחד דומה לשמש.

כל האנשים לעומת שרה הם כקוף לעומת אדם, וכן שרה לעומת חווה, חווה לעומת אדם ואדם לעומת השכינה.

יופיו של רב כהנא מעין יופיו של רבי אבהו, יופיו של רבי אבהו מעין יופיו של יעקב אבינו, יופיו של יעקב מעין יופיו של אדם הראשון.

שאלות הכוונה ללימוד עצמי

היכן מתרחש המפגש באגדה? בקבר? בגן עדן? מדוע זה מה שעושים אברהם ושרה בקברם? מדוע נמדדת מעלתם של האבות ביופיים?

האגדה: בבא בתרא נח

רבי בנאה, הוה קא מציין מערתא.

כי מטא למערתא דאברהם, אשפחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא.

אמר ליה: מאי קעביד אברהם?

אמר ליה: גאני בכנפה דשרה, ומעינא ליה ברישיה.

אמר ליה: זיל אימא ליה: בנאה קאי אבבא.

אמר ליה: ליעול; מידע ידע דיצר הרע בהאי עלמא ליכא.

על עיין ונפק.

כי מטא למערתא דאדם הראשון, יצתה בת קול ואמרה: נסתכלת בדמות דיוקני, בדיוקני עצמה אל תסתכל.

והא בעינא לציין מערתא? כמדת החיצונה כף מדת הפנימית.

ולמאן דאמר: שני בתים, זה למעלה מזה, כמדת העליונה כף מדת התחתונה.

אמר רבי בנאה: נסתכלתי בשני עקביו, ודומים לשני גלגלי חמה.

הכל בפני שרה, כקוף בפני אדם. שרה בפני חוה, כקוף בפני אדם. חוה בפני אדם, כקוף בפני אדם. אדם בפני שכינה, כקוף בפני אדם.

שופריה דרב כהנא, מעין שופריה דרבי אבהו; שופריה דרבי אבהו, מעין שופריה דיעקב אבינו; שופריה דיעקב אבינו, מעין שופריה דאדם הראשון.

הגרסה המנוקדת - מתוך אתר "דעת".

תקוותו של הגוף העליון בסו"א

לעיון נוסף

עוד מאגדות השבוע:

אָמַר וַיֵּשֶׁא בְּלֶעָם אֶת עֵינָיו, וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו. מָה רָאָה? רָאָה שְׁאִין פֶּתַח אֶהְיֶיהֶם מְכֻנָּנִין זֶה לָזֶה, אָמַר: רְאוּיָן הִלְלוּ שְׁתִּשְׁרָה עֲלֵיהֶן שְׂכִינָה. (ס א)

מפרשנות האגדה:

רבי מאיר שמחה מדווינסק (משך חכמה) מסביר את משמעות בדיקתה של שרה בראשו של אברהם: תפקידה של שרה לברר את היוצא מאברהם. מידתו של אברהם כוללת הן את ישמעאל והן את יצחק; שרה עושה את הבירור בין הטוב לרע, מולידה את הבן הטוב ודוחה את הרע. יעויין בפירושו לתורה (בראשית כא יב).

ספק אם נצליח לעשות את מה שרבי בנאה עשה באגדה זו. הוא נכנס לעומק עולמם של האבות, כדי למדוד את מקומם במדויק; אנחנו לא נתיימר להיכנס פנימה, ולא נבאר את כל פרטיה של אגדה עמוקה זו. המעט שננסה הוא להתבונן בה מבחוץ, במבט כללי.

היכן מתרחש הסיפור המופלא הזה? לכאורה במיקום גיאוגרפי מדויק, במערת המכפלה. הכוונה למערה המוחשית ולא למקום שנמצא רק בממד המיסטי, שהרי לרבי בנאה יש משימה מעשית מוגדרת – לציין את הקברות. מצד שני, אברהם ושרה כבר נחים בקברם, ואם מתואר שהם חיים – התיאור כנראה לקוח מגן עדן. אז היכן נמצא רבי בנאה?

במבט ראשון, כמו בהרבה אגדות חז"ל אחרות, מתבקש לומר שההקשר הפרקטי-הלכתי הוא רק המעטפת החיצונית של הסיפור, ולמעשה רבי בנאה מתעלה ברוחו אל ממד על-מציאותי, שבו אפשר להיפגש עם האבות. אלא שבדרך כלל ממדים על-מציאותיים נראים הרבה יותר טוב. באגדות אחרות, חז"ל מתארים את נשמותיהם של אבות האומה כפעילות. צדיקים יושבים בגן עדן, נהנים מזיו השכינה, אולי מתפללים על ישראל מלמעלה, אבל לא ישנים ולא מוציאים כינים מהשיער. המציאות שאליה מגיע רבי בנאה אינה גן עדן, אלא

גם אם אנו רחוקים ממדרגה זו, עצם קיומה מלמד אותנו על הגוף שבו אנו חיים – יש לו זכות קיום, הוא אינו חייב להתפורר ברגע שהרוח נלקחת ממנו,

מקום שבו ישנים, או עוסקים בשאר צרכים גופניים.

דבר אחד אנו יודעים על המקום הזה: אין בו יצר הרע. כך אומר אליעזר עבד אברהם לרבי בנאה

במפורש. מצד אחד אין זה עולם נשגב של נשמות וזיו השכינה, ומצד שני גם לא עולם חומרי שיצר הרע שולט בו. עולם זה יכול להתבאר על פי אגדה אחרת, שחלפנו על פניה מוקדם יותר בבבא בתרא, ולפיה באברהם, יצחק ויעקב לא שלט מלאך המוות. גם לא שלטו בהם רימה ותולעה. הם כבר אינם פועלים בעולם הזה, ונשמתם כבר בעולם אחר,

אבל אין זה מונע מהגוף שלהם להמשיך ולהתקיים. כשיודעים איך לשמור עליו במהלך החיים, כשלא מטמאים אותו ולא משקעים אותו בחטאים, יש לו קיום עצמאי והוא אינו צריך להירקב. אין לו מה לעשות בלי נשמה, ולכן הוא בקבר, אבל הוא ממתין בסבלנות. שוכב, מתחזק את עצמו, עד שתשוב אליו רוחו. גם אם אנו רחוקים ממדרגה זו, עצם קיומה מלמד אותנו על הגוף שבו אנו חיים – יש לו זכות קיום, הוא אינו חייב להתפורר ברגע שהרוח נלקחת ממנו, הוא מסוגל להרבה יותר ממה שאנו חושבים בדרך כלל.

ועוד נקודה אפשר ללמוד מגופם הישן של אברהם ושרה: גם כשהם אינם פועלים בעולם, אברהם ישן בחיקה של שרה, ושרה שומרת על גופו של אברהם. **מי שמטביע בגופו את החסד והאהבה – הם אינם נפרדים ממנו לעולם, בחייו ובמותו.**